

HELENA ČÁDOVÁ-FLODROVÁ

Slavonické soukenictví ve světle statut
z roku 1401

Slavonice dosáhly ve středověku značného hospodářského rozkvětu v řemeslné výrobě a v obchodu. Na jeho rozvoj působila v neposlední řadě i poloha Slavonic u samých zemských hranic na důležité obchodní cestě z Rakous na Moravu a do Čech. O řemeslech ve Slavonicích, které se teprve v průběhu 14. století staly městečkem, nejsou z té doby dochovány přesné zprávy. Roku 1366 se sice připomíná prodej suken,¹ ale jde pouze o velmi strohou zmínku. Podrobnou představu o vyspělosti soukenictví ve Slavonicích nám umožňují teprve *statuta soukeníků ze dne 12. srpna 1401*, uložená v archivu města Slavonic pod signaturou A 1.

Tato statuta, která nebyla dosud vydána, nejsou v literatuře zcela neznáma. Hans Reutter je zaznamenal v popisu slavonického archivu,² když je předtím volně přeložil do němčiny ve svých dějinách Slavonic,³ nepokusil se však o jejich rozbor nebo o jejich výklad. Od Reuttera převzal údaj Jan Tiray pro »Vlastivědu moravskou«.⁴ V soudobé historiografii zná tato statuta a poukazuje na ně František Graus.⁵ Statuta soukeníků slavonických z r. 1401 jsou vepsána do pergamového sešitu o 6 foliích, jehož obálka je tvořena prvním a posledním prázdným listem. Sešit má úzký podlouhlý formát (31 × 13 cm) na výšku, jaký bývá

¹ 24. srpna 1366 v listině Oldřicha z Hradce, vyd. v deskách zemských moravských (Landtafel), kraj brněnský, str. 71, č. 501.

² H. Reutter, Südmährische Archive, I., Das Archiv der Stadt Zlabings (Mitteilungen des k. k. Archivrates, I., Vídeň 1914), str. 257.

³ Týž, Geschichte der Stadt Zlabings. Zvl. otisk z: Zeitschrift des Deutschen Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens, XVI-XVII, Brno, str. 51 a násl.

⁴ J. Tiray, Vlastivěda moravská, Slavonický okres, Brno 1913, str. 61.

⁵ F. Graus, Český obchod se sukem ve 14. a na počátku 15. století. Praha 1950, str. 72, pozn. 48.

Item illis hinc etiam laborator ut ante
 res pectores aut alia infirmos opem mittant
 et omnia pectora malis hinc et amantibus
 tunc deus in manu se ad alia hinc et
 omnia infirmos omnia impunitis
 manibus deus

Item illis hinc etiam laborator ut ante
 res pectores aut alia infirmos opem mittant
 et omnia pectora malis hinc et amantibus
 tunc deus in manu se ad alia hinc et
 omnia infirmos omnia impunitis
 manibus deus

Item illis hinc etiam laborator ut ante
 res pectores aut alia infirmos opem mittant
 et omnia pectora malis hinc et amantibus
 tunc deus in manu se ad alia hinc et
 omnia infirmos omnia impunitis
 manibus deus

Item illis hinc etiam laborator ut ante
 res pectores aut alia infirmos opem mittant
 et omnia pectora malis hinc et amantibus
 tunc deus in manu se ad alia hinc et
 omnia infirmos omnia impunitis
 manibus deus

Item illis hinc etiam laborator ut ante
 res pectores aut alia infirmos opem mittant
 et omnia pectora malis hinc et amantibus
 tunc deus in manu se ad alia hinc et
 omnia infirmos omnia impunitis
 manibus deus

Item illis hinc etiam laborator ut ante
 res pectores aut alia infirmos opem mittant
 et omnia pectora malis hinc et amantibus
 tunc deus in manu se ad alia hinc et
 omnia infirmos omnia impunitis
 manibus deus

Item illis hinc etiam laborator ut ante
 res pectores aut alia infirmos opem mittant
 et omnia pectora malis hinc et amantibus
 tunc deus in manu se ad alia hinc et
 omnia infirmos omnia impunitis
 manibus deus

Item illis hinc etiam laborator ut ante
 res pectores aut alia infirmos opem mittant
 et omnia pectora malis hinc et amantibus
 tunc deus in manu se ad alia hinc et
 omnia infirmos omnia impunitis
 manibus deus

Item illis hinc etiam laborator ut ante
 res pectores aut alia infirmos opem mittant
 et omnia pectora malis hinc et amantibus
 tunc deus in manu se ad alia hinc et
 omnia infirmos omnia impunitis
 manibus deus

Statuta slavonských soukeníků z roku 1401,
 fol. 36, vydání odd. I, čl. 21.

s vlastní disposicí, se nikterak nevymykají běžné formě listinného úvodu, protokolu. Jeho protějšek, závěr listiny, eschatokol, však marně hledáme v celé písemnosti. Pouze datum z něj bylo vyloučeno do čela písemnosti, kde bylo i graficky odděleno. Opisovač do statut tedy neopsal listinu Jana mladšího z Hradce celou

obvyklý u manuálů a podobných písemností. Památka je napsána celá jedním inkoustem a jedním písařem, jehož písmo plně zapadá do doby, do které se statuta hlásí, to jest do počátku 15. století.⁶ Písař si rozdělil text do odstavců tak, že každý odstavec obsahuje jeden věcný článek v textu. Mimo to na několika místech (na fol. 3b mezi 1. a 2. odstavcem, na fol. 4b mezi odst. 4. a 5. a na fol. 5a mezi odst. 8. a 9.) je mezi odstavci vynechána širší mezera, členící text na první pohled na několik oddílů.

Statuta počínají *datovací formulí* («Anno Domini XIIIe primo feria sexta ante Assumpcionem gloriose Virginis et matris Marie etc.»). Denní datum je určeno zcela běžným způsobem podle nejbližšího významnějšího církevního svátku, ale způsob, jakým je vyjádřeno datum roční, právě tak jako i umístění datovací formule na začátek písemnosti, je u listin (kromě notářských instrumentů) neobvyklý, je však běžný u městských knih zejména v pozdější době a nasvědčuje proto rukopisné formě.⁷

Formule, které následují za datem, to jest jednoduchá slovní invocace, nepřiliš rozvitá arenga, intitu-lace a narace spojená již v jedné větě

⁶ Písmo statut lze charakterisovat jako bastardu s četnými kursivními prvky a se snahou o psaní celých skupin písmen jedním tahem. Písmo je dosti stlačené a na svou dobu poměrně okrouhlé, i když mu nechybějí náběhy k lámání po gotickém způsobu (viz reprodukovanou ukázkou).

⁷ Reutter, Geschichte I. c. datuje chybně na 13. srpna 1401, v „Das Archiv“ omyl ještě rozmnožil a datoval 13. srpna 1400.

a asi ani doslovně, poněvadž je téměř vyloučeno, aby listina, začínající poměrně obšírně, vydaná předním šlechticem počátkem 15. století, který měl s největší pravděpodobností i vlastní kancelář, postrádala v té době jakékoliv sebeprůstší zmínky o zpečetění.

Je-li po stránce formální úvod písemnosti zajímavý, nejinak je tomu i s vlastními statuty, kde některé články obsahově příbuzné jsou uváděny pohromadě a tvoří celé věcné skupiny (I čl. 3—10, popř. I 3—12, I 18—20, II 1—9, II 11—13 a 16—18, oddíly III a IV rovněž), takže výjimky nijak neruší jejich systematické uspořádání. Žádná jiná dosud známá statuta soukeníků v českých zemích v době předhusitské neobsahují ustanovení tak podrobná a podobným způsobem uspořádaná, takže způsob sestavení slavonických statut je možno pokládat za výjimečný.

Neméně zajímavě a rozsahem a podrobnostmi ojediněle rozepisují naše statuta mzdy a odměny přadlen, tkalců, šlaharů a postřihačů. Po formální stránce je zde důležitý způsob, jakým jsou tyto články uvozovány a který jim dodává spíše podobu záznamů pro paměť, jehož pisatel se odvolává na *starou zvyklost*, panující ve Slavonicích (»Nota. Mulieribus nentibus...« »Notandum, quod...« »Item tonsoribus panni... secundum antiquam consuetudinem in Slebingis solvitur...«), zatím co ostatní články byly stylisovány více méně formou osobního příkazu vydavatele statut (»Nos... statuimus...« »Insuper statuimus...«).

Všechny tyto důvody stylistické, grafické i obsahové vedou ke zjištění, že odstavce o mzdách nebyly v původní listině Jana mladšího z Hradce obsaženy, ale že do statut byly připojeny dodatečně při opisování. Je těžko ovšem rozhodnout zda články o mzdách jsou jedinými přídávky v textu. Pořadatel statut vyšel z původní listiny Jana mladšího z Hradce, ale upravil ji po způsobu zápisu do městských knih tím, že její datum postavil do čela písemnosti, a opsal z ní pak s největší pravděpodobností všechny články, které jsou obsaženy v I. a II. oddílu statut (kromě článků o mzdách přadlen). Vynechal zbytek závěru listiny a připojil k ní články další, resp. i některé do ní vpracoval. Je možné, že při této práci upravovatel statut spojil některé obsahově příbuzné články v celek, případně že to byl on, kdo celým statutům dal určitý jednotný stylistický ráz,⁸ velmi dokonalý, hodnotíme-li naši památku jako doklad vyspělosti Slavonic na počátku 15. století. Odkud čerpal dodatky statut, není možno zjistit pro nedostatek srovnávacího materiálu, je však možné, že jde o zaznamenání zvyklostí do té doby písemně nezachycených nebo pravděpodobněji, že přidané články, zejména články o mzdách, byly čerpány z nedochovaných zápisů, které neměly listinnou povahu a byly chovány při soukenickém cechu.

Statuta soukeníků ve Slavonicích z r. 1401 patří mezi nejstarší a zároveň

⁸ Mínilí zde zejména hojné užívání t. zv. rytmických kursů (především *cursus velox*), oblíbených ve středověké latinské umělé próze.

nejpodrobnější soukenická statuta v našich zemích, která se nám zachovala. Rozsahu jejich článků vděčíme, že si můžeme zrekonstruovat *stav soukenické výroby* ve Slavonicích na přelomu 14. a 15. století.

Důležitým článkem při výrobě sukna byla vždy možnost a způsob *nákupu ovčí vlny*. V českých zemích šlo soukeníkům především o to, aby získali výhradní právo na nákup vlny. Jejich snahy však většinou cíle úplně nedosáhly.⁹ Slavonická statuta jsou v této otázce nejdále ze všech dosud známých soukenických statut a jakoby shrnují všechna jejich ustanovení. Soukeníci ve Slavonicích dosáhli výhradního práva na nákup vlny, který byl však omezen pouze na tržní den a na vyhrazené místo na tržišti. Rovněž byl zakázán nákup vlny ve vsích ležících do vzdálenosti dvou mil od města (I čl. 18–20). Omezování nákupu surovin na cechovní mistry a na určitá místa, zejména pak zakazy nákupu surovin mimo město nebyly však vlastní pouze řemeslu soukenickému, nýbrž byl to obecný zvyk téměř u všech středověkých řemesel, který se během 15. a 16. století stále více vyhrocoval.¹⁰

Počátečními stadii výroby suken, *přípravou vlny* před spřádáním, se přímo články slavonických statut nezabývají, takže v těchto otázkách můžeme usuzovat jen podle nepřímých zmínek ve statutech. Podle nich se zaměstnávali prvními fázemi zpracování vlny *šlahari* («laniverberes»), kteří vlnu čistili a tloukli. K této práci byly přibírány i ženy, *česačky vlny* («carprices lane, que vulgariter chemperin dicuntur»), kterých však soukeník nesměl najednou zaměstnávat více než dvě. (III čl. 7–14, I čl. 13)¹¹ Je to jeden z projevů omezování počtu pracovních sil, které bylo ve středověku obvyklé nejen v našich zemích, ale i v cizině, avšak v řemeslnických statutech se objevuje v plné šíři až od 15. století, kdy patrně s rozvojem výroby přistoupila i snaha omezit alespoň poněkud nesmírný růst některých řemeslníků na úkor jiných.

Pro vlastní *spřádání vlny* je možno v slavonických statutech čerpat zprávy z několika ustanovení. Tak z článků určujících mzdy přadlenám (II čl. 1–7) je patrné, že ženy, obstarávající spřádání vlny, předly nejen na vřetenu («in colo»), ale i s pomocí určité mechanizace, na kole («in rota»). Je to vlastně v době před

⁹ V Brně r. 1367 (CDM X, 17 č. 20) a v Olomouci r. 1368 (CDM X, 25 č. 33) byl vyhrazen soukeníkům nákup vlny pouze v menších množstvích. Ve statutech soukeníků v Rychnově nad Kněžnou z r. 1378 (Cod. iur. Boh. II., 3, 320, č. 19) bylo vyhrazeno právo nákupu vlny mistrům soukeníkům a tak je tomu i ve statutech soukeníků v Soběslavi z r. 1438 (vyd. T. Antl, Příspěvek k vývoji cechovníctví v jižních Čechách. Pam. arch. 17, str. 590–592), kde bylo navíc zakázáno všem, i mistrům, nakupovat vlnu ve vzdálenosti dvou mil od města pod pokutou ztráty takto koupené vlny ve prospěch vrchnosti.

¹⁰ Srv. k tomu Z. Winter, Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a XV. století. Praha 1906, str. 655 a 715 n.

¹¹ Podobné omezení je dochováno z r. 1407 z Olomouce (otiskl W. Saliger, Über das Olmützer Stadtbuch des Wenzel von Iglau. Brno 1882, str. 68, čl. 95a), kde byl počet česačů vlny omezen na dva páry („zwa par kemlern“).

husitskými válkami jediná přímá zmínka o používání kola při předení, která je zároveň i mlčky připouští, neboť tu není ani slova o tom, že by se předení na kole zakazovalo, jak činí v době po husitských válkách statuta soukeníků v Jihlavě z roku 1442.¹² Za podobný zákaz není možno považovat ve slavonických statutech opatření proti ženám, které špatně předou (II čl. 8: »si qua mulierum neret indebite«), protože tento článek se vztahuje jistě na skutečnou kvalitu práce prováděné jakýmkoliv způsobem.

Upředena příze byla svinována do klubek, která musila mít střed rovněž z příze a nesměla být navíjena na jiné předměty, zvláště ne na kameny (II čl. 14 — »mulieres in rota vel in colo fusantes non debent globos suos super lapides seu aliquod aliud globizare, sed ex eisdem fundamentum debent formare et de super globizare«). K takovým podvodům, kterými klubka příze nabývala na váze, se patrně přadleny rády uchýlovaly, neboť byly placeny podle váhy spřádané vlny (II čl. 1—7). Soukeník si však nesměl dát upříst najednou více vlny než bylo dovoleno, jinak propadal pokutě (II čl. 9). K těmto ustanovením o spřádání suroviny a o přadlenách se přiřazuje neméně zajímavý předpis, jímž se stihá ten, kdo si přadleny chtěl získat vyšší odměnou než jaká byla stanovena, právě tak jako i ten, kdo by přadleny v jejich mzdě ukracoval (II čl. 3). Jeví se zde snaha zabránit *nekalé soutěži* mezi řemeslníky *přeplácením* námezdných sil, které však současně jsou chráněny před vykořisťováním ze strany mistrů.

Mnohem obšírněji mluví slavonická statuta o nejdůležitější části pochodu výroby suken, o *tkaní*. Počet tkalcovských stavů, které směl soukeník vlastnit, byl omezen na dva až tři, podobně jako tomu bylo i v některých jiných městech i západoevropských (I čl. 3).¹³ Zároveň však statuta pamatovala na to, aby žádný stav nezůstal nevyužit: kdo měl doma tkalcovský stav, nesměl si dát utkat sukna mimo svůj dům, »poněvadž by tím utrpěli škodu chudí tkalci, kteří nemohou mít vlastní stav«. Současně bylo nařízeno, že tkadlec, který vlastní stav doma měl, ale nemohl ho využít pro tkaní svých vlastních suken, měl na něm pracovat ve mzdě, pouze však pro ty soukeníky, kteří vlastní stav doma neměli (I čl. 4). Z těchto článků je patrné, že nebyl každý tkadlec a soukeník tak zámožný, aby si mohl opatřit vlastní tkalcovský stav, který byl nákladným zařízením. Zůstávala proto *vrstva chudších řemeslníků*, kteří byli nuceni dávat se najímat od bohatých soukeníků za mzdu. Tím se ale snadno dostávali do hospodářské závislosti na bohatých řemeslnících, a tak se pomalu přikláněli k městské chudině.¹⁴

¹² Nejde o zákaz předení na kolovratu, jak soudí F. Graus, Soukenictví v době předhusitské (Sborník pro hospodářské a sociální dějiny 1, 1946, str. 164—183), nýbrž na kole na ruční pohon, neboť kolovrat, t. j. kolo poháněné pomocí připojeného šlapadla, je vynálezem o sto let mladším.

¹³ Srv. k tomu Winter, l. c. str. 706—7 a F. Ja. Poljanskij, Očerki socialno-ekonomičeskoj politiki cechov v gorodach zapadnoj Evropy 13—15 vv., Moskva 1952, str. 48. Olomoučtí cíchaři roku 1403 směli mít jen 3 stavy (Saliger, l. c. 82 č. 108c).

¹⁴ K podobným důsledkům vedlo i ustanovení statut rychnovských z r. 1378 (srv. výše),

Vedle toho je ze statut patrné, že i opatření vlny vyžadovalo větších nákladů, které nemohl každý soukeník podniknout, a leckterý se proto musil stát domácím dělníkem. Aby se však podobný způsob námezdní práce příliš nerozšířil, bylo ve Slavonicích nařízeno, aby nikdo nezařádal ke tkaní více postavů sukna najednou, nýbrž aby teprve po utkání jednoho postavu dal tkát druhý (I čl. 5 — »nullus duo vel tria stamina vel plura simul pro procio det texere, sed uno contexto det aliud consequenter«). Toto opatření právě tak jako omezení množství vlny dávané ke spřádání nebo omezení počtu česaček vlny (I čl. 3, II čl. 9, I čl. 13) mělo zabránit přílišnému růstu výroby a majetku některých soukeníků. Je všeobecně známo, že se takové snahy, běžné ve středověku u všech řemesel, míjely účinkem a že mezi soukeníky jako vůbec mezi řemeslníky byla majetková diference dosti značná a stále narůstající.¹⁵

V *technickém popisu práce* vyzdvihují statuta, aby tkadlec nit po prohození vždy dvakrát přirazil (I čl. 10) »post cuiuslibet fili aposicionem duas faciat plagas«. Ačkoliv se tento článek odvolává na zvyk z jiných měst, přece nikde jinde nenajdeme ke srovnání podobnou zvyklost písemně zachycenou, a tak je možno její zachování ve slavonických statutech považovat za důležitý prvek pro bližší poznání soukenické techniky.

Rovněž zajímavé ustanovení čteme v posledním článku I. oddílu statut, kde se stanoví, že nikdo nesmí odnášet z města tkalcovské hřebeny ani jiné nástroje, leč by se sám z města stěhoval (I čl. 21) — »Item nullus huius artificii laborator vel artifex pectines aut alia instrumenta ipsius artificii de civitate exportet, in aliis locis et civitatibus vendendo, nisi massione se ad alium vel civitatem transferat, sub pena amputationis manus dextre.« Jistě se tímto způsobem mělo chránit uchování *tajemství výroby* slavonických suken, ale trest, utěti pravé ruky, i když měl hlavně za účel odstrašení, je i tak přímo drastický. Zdá se, že to byl pozůstatek starého práva, pocházejícího ještě dávno z doby před vydáním statut, avšak není pochyby, že ustanovení platilo i v době sepsání statut.

Utkané postavy byly potom zpracovávány na *valše*, o jejíž existenci ve Slavonicích nemáme ze 14. ani z 15. století jiných zpráv než ze soukenických statut, podle kterých mělo být dbáno, aby se soukeníci při čekání na valše nepředbíhali, nýbrž aby zachovávali pořadí, v jakém přišli, a toto pořadí aby neměnil ani sám valchář (II čl. 10). Že je tu valchář označen jako mlýnář (»molendiator«), svědčí o tom, že valcha byla připojena k mlýnu, neboť jak mlýn, tak i valcha potřebo-

aby řemeslníci, kteří jsou chudí a nemají peněz na zakoupení suroviny, pracovali mezi ostatními mistry, „a to s jich pomocí“, tedy patrně za mzdu ze suroviny bohatších soukeníků. Takovému vývoji měl asi čelit ve statutech soukeníků jihlavských z r. 1349 článek, aby nikdo nebyl současně „mistrem i tovaryšem“, tedy aby se mistr nedával najímat za mzdu mistrem druhým. CDM VII., 700, č. 985: „Volumus etiam, quod nullus simul magister fuit et famulus.“ Srv. *Graus*, *Soukenictví*, I. c. 179.

¹⁵ Srv. *Graus*, *Soukenictví*, I. c. 171—175.

vala ke svému provozu dostatek vody. Mlýny a při nich valchy jako nákladné zařízení zhusta náležely městu, panské vrchnosti nebo bohatým měšťanům, kteří na ně přijímali valcháře jako dělníky nebo je dávali do nájmu.¹⁶

Sukno z valchy vyšlé bylo potom propíráno vodou a napínáno na *rámy*, kde bylo sušeno a potom postřihováno. Postavení soukenického rámu si vyžadovalo většího nákladu a zejména značného prostoru. Nemohl si proto rám postavit každý soukeník, naopak často shledáváme soukenické rámy jako majetek města, městské vrchnosti nebo bohatých jednotlivců. Rámy patřily i soukeníkům společně jako organizaci. Stávaly při hradební zdi, u hradebního příkopu, ale známe, jmenovitě z větších měst, i celé dvorce soukenických rámu.¹⁷ Také ve Slavonicích nevlastnil soukenický rám (*»tentorium«*) každý soukeník, ale jen někteří bohatí soukeníci, k nimž byli ostatní nuceni si chodit svá sukna napínat. Aby se tak nedělo bez svolení majitele, bylo statuty přísně zakázáno, a ten, kdo zákaz přece přestoupil, měl na žalobu majitele rámu propadnout ve prospěch vrchnosti poměrně vysoké pokutě 20 grošů, násobené s opakováním případu (II čl. 15).

Další fáze úpravy sukna přináležela *postřihovačům* (*»tonsosores«*), kteří rozškrabovali povrch sukna napjatého na rámu, aby sukno zdrsnili, a potom vlas sukna stříhali, až dosáhli pravidelného vzhledu celého postavu. Postřihovači byli v mnohých městech samostatnými řemeslníky a v Praze tvořili již na konci 14. století samostatný cech. Mnohde si však postřiháčskou práci prováděli soukeníci sami nebo postřiháči pracovali u soukeníků jako tovaryši. Nesamostatnými dělníky byli zřejmě postřiháči i ve Slavonicích, jak svědčí ve statutech zapsané a jimi stanovené mzdy, které postřihovačům náležely (IV čl. 1—6).

Sukno, zpracované tímto postupem, bylo nebarvené, *»šeré«*. Při výrobě barevných suken byla barvena jednak již vlna před tkaním, jednak bylo přibarvováno sukno znovu po tkaní.

Hotové sukno musilo vždy svou *kvalitou a rozměry* vyhovovat obvyklému

¹⁶ Srv. *Winter*, I. c. str. 133 a 431, *Graus*, I. c. 169.

¹⁷ Např. na Starém Městě pražském existuje dodnes ulice Rámová, připomínaná již ve 14. stol., v níž stával dům nebo domy se soukenickými rámy, v ulici vedoucí ke klášteru klarisek stál dům France soukeníka, při kterém byly rámy, a na Novém Městě byl poblíž fary sv. Klimenta dvůr řečený „ramhof“ neznámého majitele. Na Malé Straně stály při hradbách ve dvoře řečeném V rámech rámy soukenické, které původně náležely městu, později byly prodány dvěma soukeníkům na polovic. (Srv. *Tomek*, Dějepis Prahy, II., Praha 1871, str. 208, 209—210, 254, 125, a *Ruth*, Kronika města Prahy, Praha 1904, str. 969.) V Brně se o soukenických rámech dovídáme již ze zlomku řádu postřiháčů z r. 1348 (otiskl *B. Bretholz*, *Geschichte der Stadt Brunn* str. 422 č. VIII.), podle kterého nalézáme rámy v rukou bohatých postřiháčů, a dále listiny z 20. června 1389 (CDM XI., 469 č. 555), podle které se domy zvané „ramhof“ jeví v rukou kláštera v Oslavanech. Soukenické rámy byly ovšem ve všech městech, kde byla zhotovována sukna (z dalších jmenuji např. Olomouc, České Budějovice, Prostějov), a to i tam, kde se o nich zmínky nedochovaly.

¹⁸ Srv. též *Winter*, I. c. str. 132—134.

způsobu dodržovanému ve městě. Středověké sukno mělo různé rozměry podle zvyku míst, kde bylo vyráběno, jak tomu bylo ostatně u všech středověkých řemeslnických výrobků, jejichž výroba se řídila místními předpisy. Podle statut slavonických soukeníků mělo mít »dobré« sukno (»stamen bonum«) délku 30 loket (»in longitudine XXX habeat ulnas«), kdežto sukno řečené ve statutech »commune« (jinde v českých pramenech zvané »kmejn« podle německého »gemein«) bylo obvykle horší jakosti a mělo měřit do déky 40 loket (I čl. 12). Je otázka, zda délky suken v člancích určujících mzdy tkalců (III čl. 1—6) prozrazují rozměry dalších druhů suken vyráběných ve Slavonicích, nebo zda tu udaná míra je pouze jednotkou, podle které byly měřeny mzdy. Všechny míry zde totiž nejsou udány přesně: tak u sukna »obecného plzeňského« (»stamen commune Pilsnense«) se mluví o 30 loktech, ale u suken zvaných »dundik«¹⁹ a »viersseftig«²⁰ je tkadlec placen u prvního ze 37 loket i více a u druhého ze 41 loket i více. U mzdy za tkaní černého nebo bílého kmejnu a u sukna zvaného »dlouhé dundik« se rozměr vůbec neudává, právě tak jako ve statutech není zmínky o šířkách suken. Výčet druhů vyráběných ve Slavonicích umožňuje alespoň zčásti nahlédnout do rozmanité vzorkovnice slavonických soukeníků, i když nelze přesně určit vzhled jednotlivých druhů. Stanovené rozměry postavů musily být ovšem zachovávány, a tak nejen slavonická, ale vůbec všechna soukenická statuta, která určují závažné rozměry suken, stanoví zároveň tresty za jejich nedodržování. Ve Slavonicích mohl soukeník, který vyrobil postav kratší o tři až čtyři lokty než stanovila statuta, vyhnout se pokutě tehdy, oznámil-li nedostatek při uzavírání koupě tomu, kdo chtěl postav koupit (I čl. 12). Neučinil-li to však, propadl pokutě a závada byla označena při cejchování postavu, jak bude ještě dále pověděno. Sukna se při valchování srážela značně do délky a do šířky, a proto se mohlo stát, že se sukno z horšího materiálu nebo špatně tkané srazilo více, než bylo předpokládáno, a že se pak při násilném napínání na rám i natrhlo.

Statuta se snažila zabránit i jiným závadám, které vznikaly soukeníkovou neopatrností, nedbalostí nebo podvody při výrobě. V některých soukenických statutech bývají kvalitě vlny, osnovy a útku, nebo barvě a hustotě sukna věnovány celé odstavce.²¹ Slavonická statuta určují o *vadných postavech*, o postavech setkaných z různých částí nebo pruhovaných, to jest buď dotkávaných útkem ji-

¹⁹ Pravděpodobně sukno zvané podle Dünkirchen (Dunkerk, Dunkerque), francouzského města již tehdy proslulého obchodem.

²⁰ Výklad tohoto názvu, který se v našich pramenech jinde nevyskytuje, je sporný. Snad tu jde o sukno »vierschäftig«, čtyřnásobné. Srv. i ve vídeňských statutech (J. Feil, Beiträge zur älteren Geschichte der Kunst-und Gewerbethätigkeit in Wien, Vídeň 1860, str. 71) termín »vierschste tuch«, který stojí vedle »drischeste«, a ve statutech soukeníků v Soběslavi z r. 1438 název sukna »drišaft«.

²¹ Tak např. ve statutech soukeníků v Rychnově n. Kn. nebo v Jihlavě ve statutech z r. 1385 (Archiv města Jihlavy, městská kniha A II., fol. 64 a — 64 b).

né, i když podobné barvy nebo takových, které barvu přisály nestejně, že mají být odevzdány vrchnosti («aliquod defectuosum stamen vel ex diversis vartibus contextum aut strangulatum»). Jen v případě, že se závada objevovala pouze na několika posledních loktech, mohl být vadný konec postavu odštížen a dobrý zbytek ocejchován (II čl. 11).

Ještě přísnější jsou statuta v člancích o »falešných« suknech, která byla zhotovena z nekvalitního materiálu. Špatná kvalita materiálu byla obvykle způsobena různými příměsky vlny. Nejčastěji jako příměsek ve falešných suknech bývají floky čili výčesky (t. j. vlna vyčesaná při česání sukna). Dalším takovým příměskem byla »popelná« vlna,²² »tierhar« (zvířecí chlupy), »scherhar«, »lucht« a »uherská vlna«.²³ U falešných suken nařizují statuta slavonických soukeníků jejich spálení a propadnutí majetku soukeníkova i jeho osoby vrchnosti (I čl. 11) («pannifex stamen panni falsificans suo domino subcumbat rebus et corpore pro emenda et nihilominus idem pannus comburatur»). Ničení falešných suken a vlny spálením a přísné tresty proti jejich výrobcům byly ve středověku obecným zvykem. V českých zemích je nařizují např. nejen všechna soukenická statuta z doby před husitskými válkami,²⁴ ale i z doby mladší, a to ještě i v 16. století.²⁵ Přísná opatření proti falešným suknům byla součástí tehdejšího postoje městských orgánů vůči všem »falešným« nebo nehodnotným výrobkům, který se projevoval vždy jejich konfiskací a mnohdy jejich úplným zničením, jejich výrobce pak býval postižen citelnou pokutou peněžitou nebo zastavením řemesla i jinými těžkými tresty na majetku.

Oproti suknům »falešným« byla sukna, která byla uznána za vyhovující předpisům, *cejchována* přivěšením nebo přitlačením značky, která dosvědčovala jejich původ a zaručovala jejich jakost a správné rozměry. Z doby předhusitské máme v našich zemích o cejchování suken jedinou a poměrně obsažnou zprávu právě ze statut slavonických soukeníků (I čl. 12, II čl. 11–13, 16–18). Jiná naše soukenická statuta ani ostatní prameny se o cejchování v této době nezmiňují, i když je pravděpodobné, že i v jiných městech bylo značkování suken již v době předhusitské obvyklé. Podle slavonických statut byla ve Slavonicích ozna-

²² V českém překladu statut soukeníků v Litomyšli, datovaných dnem 28. srpna 1378, která však, podle *Zd. Nejedlého* (Dějiny města Litomyšle, I., 1903, str. 312 a 316) a *B. Mendla* (Počátky našich cechů, ČCH XXXIII., 1927, str. 311 a 314) mají být datována k r. 1357. Snad šlo o vlnu »popelavou«, »z ovčí šedivých a hrubosrstých« (srv. *Winter*, l. c. str. 870 pozn. 4).

²³ Ve statutech soukeníků v Jihlavě z r. 1385.

²⁴ Např. se objevují již ve statutu pražských soukeníků z let 1340–1341 (otiskl *E. F. Rössler*, *Deutsche Rechtsdenkmäler aus Böhmen und Mähren* I., Praha 1845–52, str. 58 č. 96) nebo ve statutech soukeníků v Jihlavě z r. 1385 a v Litomyšli z r. 1357, právě tak jako i v Rychnově n. Kn. z r. 1378, kde dokonce má soukeník, podobně jako ve Slavonicích, být »na páně milosti se vším«.

²⁵ Ve statutech soukeníků v Přerově z r. 1498 (Archiv český XVI. str. 528) a v Tovačově z r. 1516 (Archiv český XX, str. 285).

čována sukna nejen »*pečetí cechu*« (»*sigillum artificii*«), ale přímo i *značkou soukeníkovou* jako značkou výrobce (»*signum pannificis*«). Cejch byl ovšem převěšen pouze k těm suknům, která neměla žádných vad, kdežto sukna závadná propadala vrchnosti. Výjimka byla povolena pouze tehdy, když se závada objevovala na několik, třech nebo čtyřech loktech od konce sukna. V tom případě byl vadný konec odstřižen a cejch byl přivěšen na zbytek bezvadného sukna. Vedle velkých závad, pro něž sukno již nesmělo přijít na trh, rozlišovali i ve Slavonicích drobnější vady, které však přece jen byly překážkou, aby kus byl označen za bezvadný. Takovému postavu s menšími vadami byla uržnuta »špice«, na které visela značka výrobce, a bylo ponecháno výrobcí, zde se mu podařilo prodat takové sukno necejchované a zjevně označené jako vadné.²⁶

Přísně bylo zakázáno vydávat sukna odjinud dovezená za sukna domácí výroby. Za podvodné opatření domácího cejchu na sukna cizí výroby byla uložena velká peněžitá pokuta, po první kopa grošů, při druhém opakování dvě kopy a po třetí tři kopy grošů.

Zhotovené postavy sukna kontrolovali a k cejchování určovali zvláštní *dohližitelé* (*conspectores pannorum*«), kteří vedle této činnosti dozírali zřejmě i na práci předlen (II čl. 8 a 14). Přivěšení pečeti, cejchu, prováděl *strážce pečeti* (»*servator sigilli*«), který vybíral od cejchování postavů poplatek čtyř denárů, který odevzdával vrchnosti (II čl. 18). Strážce pečeti byl ustanovován každoročně v Suchých dnech postních, právě tak jako i »*conspectores pannorum*«, z nichž však vrchností byl dosazován pouze jeden, kdežto druhého si volili soukeníci sami (II čl. 11). Podobně jako v jiných městech byli i slavoničtí »*conspectores*« chráněni statuty proti urážkám při výkonu svého úřadu (II čl. 12).²⁷ V případě, že by se dohližitelé neshodli v některé z otázek, které měli řešit, ať se týkaly uznání sukna za špatné, pokut nebo cejchování dobrých suken, měli mezi nimi rozhodnout dva jiní soukeníci (II čl. 16). Dohližitelé si měli kontrolovat výrobu suken navzájem a také strážce pečeti si bez jejich souhlasu nesměl přivěsit pečeť na svá sukna (II čl. 11). Slavonická statuta hovoří převážnou většinou vždy o dvou dohližitelích, pouze jednou se při článku o potrestání přadlen špatně předoucích zmiňují o čtyřech soukenících, pověřených kontrolou suken (II čl. 8) (»*secundum arbitrium et decretum quattuor pannificum, qui ad censpiendum pannos fuerint deputati*«). Vysvětlení tohoto rozporu se naskýtá dvojí. Buď ve Slavonicích byli v čele soukenické organisace skutečně čtyři soukeníci, z nichž dva kontrolovali jen hotová sukna a dávali svolení k jejich ocejchování, a druzí dva měli svěřeny jiné úkoly; nebo skutečně měli původně ve Slavonicích čelné postavení v cechu čtyři soukeníci, později však již byli ustanovováni jen dva

²⁶ Podobný způsob označování zmetkovitých suken prováděli i ve Vidni podle statut z r. 1382 (otiskl Feil, I. c. str. 70).

²⁷ Podobně tomu bylo i ve statutech litomyšlských soukeníků z r. 1357.

a třetí strážce pečeti. Při tomto řešení by však různost tvrzení článků v tomto oddílu, vztahujících se k témuž tématu, byla jen důkazem, že všechny články této skupiny nepocházejí ani z jednoho pramene, ani z jednoho časového období. Jednoznačně se vyslovit není však možno, i když druhé řešení se zdá bližší pravdě, předpokládáme-li, že sestavovatel statut na tomto místě opomenul opravit původní znění starší nedochované předlohy se stavem, kdy byla statuta sestavována. Avšak ať už byl počet dohlížitelů jakýkoliv, slavoničtí soukeníci při jejich výběru nevystupovali pouze pasivně, nýbrž se jejich *volby* aktivně účastnili. Nedosáhli tu sice práva volit si sami všechny dohlázele suken,²⁸ přece se jim však podařilo dosáhnout v té věci od vrchnosti alespoň částečného ústupku. Ale i v tom je možno vidět značný pokrok proti stavu z doby, kdy přísežné mistry — a jejich funkci vlastně slavoničtí »conspectores« zhruba zastávali — dosazoval řemeslníkům nadřízený orgán správní.²⁹

Ve slavonických statutech se o přísežných mistrech nebo dokonce o cechmistrech nemluví, není však pochyby, jak vysvítá z celých statut, že i slavoničtí soukeníci měli svou *organisaci*, i když do velké míry závislou na vůli vrchnosti. Právě tato třídní závislost je charakteristická pro slavonická statuta. Nelze z ní však vyvozovat, že organizace slavonických soukeníků na počátku 15. století byla jen na počátečním stupni vývoje. Je třeba si položit otázku, zda tato organizace byla pouze dobrovolným sdružením nebo zda byla nadána *přímusem*, tj., zda připuštění k řemeslu bylo vázáno na přijetí do soukenické organizace.³⁰ Slavonická statuta předpisují různé podmínky pro ty, kteří chtěli ve Slavonicích začít provozovat soukenické řemeslo, při čemž jasně rozlišují od sebe řemeslníky, kteří se do města nově přistěhovali, od osedlých (I čl. 6—8). Nově příchozí, který si chtěl ve Slavonicích postavit tkalcovský stav, aby na něm pracoval pro jiné soukeníky ve mzdě, musil nejprve dokázat svou zachovalost (»pověst«), a to buď předložením listu nebo postavením svědků (»por evidens testimonium aut per litteras de fama sua doceat«). Byl-li zachovalý, nebyla již po něm žádána další záruka. Článek však byl asi při opisování částečně porušen a zkomolen, takže dnes nemůžeme posoudit, jakým způsobem měla být záruka poskytnuta, zda postavením rukojmí, jak se dalo jinde, nebo složením peněžité kauce. Nedo- vídáme se, z jakého důvodu bývala záruka požadována, když tkalci, kteří k ní

²⁸ O takovém právu máme pouze zprávu z Litomyšle z r. 1357 a z Rychnova n. Kn. z r. 1378.

²⁹ Že tomu tak skutečně bylo a jak se toto dosazování dalo, ukazují sama řemeslnická statuta a nejlépe článek, zapsaný v brněnské právní knize písaře Jana o povinnostech nově dosazených městských přísežných (ot. Rössler, I. c., II., str. 189 čl. 405). Přísežní se měli následujícího dne po svém dosazení sejít a povolati řemeslnické mistry z minulého roku, kteří jim pod přísahou měli oznámit, co by v řemesle vyžadovalo nápravu. Potom měli přísežní vybrat nové přísežné mistry pro »přednější řemesla« a vzít je do přísahy.

³⁰ V této otázce odkazují na práci B. Mendla, Počátky našich cechů, ČCH XXXIII. (1927).

musili být donuceni (tak alespoň praví dnešní — upozorňuji, že porušené — znění článku), platili vrchnosti celou kopu grošů pokuty. Pokuta, podobně jako i trest pro tkalce, kteří započali pracovat, aniž by předložili osvědčení své zachovalosti, byla značně vysoká proto, že těmito zábrany statuta hájila ostatní soukeníky ve městě, jejichž postavení a hospodářské zájmy by utrpěly, kdyby se do řemesla vetřely osoby nevalné pověsti.

Mezi nově příchozími soukeníky měli nespornou výhodu ti, kteří se pouze přestěhovali z jednoho města do druhého a ve svém bývalém bydlišti byli již členy cechu. Takoví soukeníci byli totiž bez překážky přijati do cechu slavonických soukeníků. Kdo ve městě, odkud se přestěhoval, ještě nedosáhl členství v cechu a chtěl ho dosáhnout ve Slavonicích, musil zaplatit za přijetí libru vosku, dva vídeňské feníky a patnáct českých grošů (I čl. 7). Nikdo však nesměl zhotovovat sukna, pokud nezískal svolení vrchnosti a nezaplatil jí kopu grošů; kdyby tuto povinnost opomenul, měl platit dvojnásobný poplatek. Z této povinnosti byli vyňati pouze synové a dcery slavonických mistrů (I čl. 8). Setkáváme se tedy ve Slavonicích, podobně jako i v jiných městech,³¹ se zvykem *dědičnosti mistrovského práva*.

Z doložky u článku o *přijetí do cechu* (I čl. 7), která stanoví pokutu půl kopy grošů vrchnosti pro toho, kdo by musil být donucen k zakoupení do cechu, je zřejmé, že každý, kdo chtěl ve Slavonicích provozovat řemeslo soukenické, musil zároveň vstoupit do cechu. *Cech soukeníků* ve Slavonicích byl tedy nadán přímusem, a proto je možno jej nazvat cechem i ve smyslu teorie Mendlový.³² Pouhé označení »cech«, které se ve statutech v této spojitosti objevuje, by k tomu zdaleka nestačilo, i když ukazuje, že tohoto termínu bylo skutečně pro organizaci slavonických soukeníků užíváno, poněvadž je známo, že středověká terminologie není přesně vyhraněná a často význam jejích výrazů kolísá.

Zbývá ještě prozkoumat otázku *pracovních sil*, jak se jeví ve statutech slavonických soukeníků, tedy otázku učedníků, tovaryšů a ostatních podřízených pracovníků a jejich poměru k zaměstnavatelům, k mistrům. Péči o výchovu dorostu, to jest učedníků, nevěnovala řemeslnická statuta doby předhusitské příliš mnoho pozornosti, teprve v době po husitské revoluci se počaly články, týkající se učedníků, množit.³³ Také slavonická statuta nejsou v tomto bodě podrobnější. Určují pouze *minimální učební dobu*, kterou byl jeden rok, který musil být zachováván pod hrozbou vysoké pokuty, celé kopy grošů (I čl. 15). Jak z článku vysvítá, učedník musil za učení zaplatit, avšak nedovídáme se, jakou částku byl

³¹ U soukeníků po prvé ve statutech soběslavských z r. 1438, u jiných řemesel však mnohem dříve, např. ve statutech pražských zlatníků z r. 1324, ve statutech pražských krejčí z r. 1341. Srv. Winter, l. c. str. 189, 194, 683.

³² O tom obšírně pojednává již výše citovaná práce B. Mendla, Počátky našich cechů.

³³ Srv. k tomu i Winter, l. c. str. 725—7.

povinen mistrovi a případně i cechu složit nebo zda výše této částky závisela jen na dohodě nebo smlouvě mezi mistrem a učedníkem.

Ani o dalších členech řemesla se slavonická statuta blíže přímo nezmiňují. Mnoho se ovšem dá vysoudit z nepřímých zmínek. Tak především vidíme, že vedle mužů pracovaly v soukenictví i *ženy*. Byly to jednak přadleny, které je možno počítat i ve Slavonicích valnou většinou k pracovním silám pracujícím po domácku, tak jako jimi byly i jinde,³⁴ jednak ženy, které se podílely na přípravě vlny ke spřádání a které pracovaly nejspíše v dílně mistrově. Jejich latinské označení »carprices« by ukazovalo, že vlnu mykaly, kdežto německý název »chemperin« by svědčil spíše o tom, že vlnu česaly (česačky nebo mykačky vlny). Vedle nich pracovali na přípravě vlny muži, »laniverbes«, nazývaní jinde »šlahaři«.³⁵ Šlahaři vlnu čistili a obstarávali ostatní její úpravu. Tito šlahaři mohou být považováni za skutečné tovaryše, pracující v dílně mistrově, na rozdíl od tkalců, mezi nimiž bylo jistě velké množství řemeslníků, kteří pracovali po domácku. Zda byli takoví i mezi postřihači, není v této době ve Slavonicích přesně zjištěno. Postřihači se v mnoha jiných městech na rozdíl od tkalců uvádějí jako zcela samostatní řemeslníci.³⁶ Ve Slavonicích, jak se zdá, nebylo samostatných mistrů postřihačů, postřihači pracovali u soukeníků patrně jako tovaryši a mistři soukeníci si namnoze postřihovali svá sukna sami.

Vykořisťování tovaryšů soukenickými mistry vedlo ve Slavonicích často k ostrým třídním rozporům, které někdy vyústily až v *tovaryšskou vzpouru*. Motivy jejich třídních bojů byly různé. Pokud nás o nich zpravují prameny, jsou to nejčastěji případy, kdy je na tovaryších požadována větší míra práce či práce podřadnější a hůře odměňovaná nebo když jim byl přidělován nekvalitní materiál, který znemožňoval obvyklou výši výdělku, dále neshody ve mzdových otázkách a v neposlední řadě když některý mistr propustil nebo jinak poškodil některého z tovaryšů.³⁷ Tovaryši byli živlem velmi solidárním a dovedli v takových případech vystoupit kolektivně na obranu svých práv a požadavků i tam, kde neměli vlastního cechu. Sociální neklid mezi tovaryši byl ovšem silou, se kterou museli mistři stále počítat, a není náhodou, že vytvoření samostatného cechu tovaryšů bylo jedním z nejobtížněji vydobytých, ale také nejcennějších jejich zisků. Strach z nespokojenosti tovaryšů vedl mistry k opatřením, jimiž se snažili aspoň ustanoveními cechovních řádů omezit skutečnou moc a význam tovaryšského cechu i tam, kde byli nuceni přivolit k jeho zřízení.

³⁴ Srv. k tomu *Winter*, I. c. str. 430—431, 768. Statuta soukeníků litomyšlských z r. 1357 hovoří o tom dosti jasně.

³⁵ Ve statutech rychnovských z r. 1378.

³⁶ V Praze měli postřihači na konci 14. stol. vlastní cech. Viz též zlomek řádu soukeníků brněnských ze 14. června 1348 (otiskl. *Bretholz*, I. c. str. 422 č. VIII.).

³⁷ Srv. k tomu *Graus*, Soukenictví, str. 178—180, dále *R. Grodecki*, *Z dziejów walki klasowej w rzemiosle i w górnictwie polskim* (Kwartalnik historyczny LXI., 1954, str. 138 a 140).

V takovém třídním smyslu je také stylisován reakční článek slavonických statut (I čl. 17), který umožňuje otupení sociálního napětí mezi tovaryši a zatlačení každého jejich boje proti mistrům tím, že přiznává slavonické vrchnosti právo cech tovaryšů zrušit, jestliže by kolektivně vystoupil na ochranu svého člena. O stávkách tovaryšů nemáme v našich zemích po dobu předhusitskou takřka žádných zpráv. I když není pochybnosti o tom, že již tehdy k nim u nás docházelo, je přesto ustanovení slavonických statut pro nás velmi cenné, třebaže snad neznamená, že je výsledkem zkušenosti přímo v tomto městě, ale opatřením do budoucna proti podobným případům, které byly známé slavonické vrchnosti z jiných měst.

Dalším důležitým poznatkem, plynoucím z tohoto článku statut, je zjištění, že nejen mistři, ale i *tovaryši soukeniči ve Slavonicích měli svou vlastní organizaci*, kterou sami nazývají cechem. Je to po zprávě z Českých Budějovic,³⁸ o padesát let starší, podle níž byli budějovičtí soukeničtí tovaryši již r. 1351 organizováni, *druhá* podobná zpráva a z *Moravy první vůbec*, tím důležitější, že slavonický článek mluví o tovaryšském cechu zcela určitě a jasně.

S otázkami soukenických sociálních postavení tovaryšů souvisí i otázka jejich poměrů mzdových. Na tu odpovídají slavonická statuta proti jiným dochovaným pramenům nad očekávání velmi obšírně. Sice máme zprávu ze zmíněné již listiny českobudějovické z r. 1351, ale proti slavonickým statutům velmi stručnou. Ve Slavonicích jsou především dochovány zprávy o mzdách téměř v polovině článků II. oddílu statut, kde se mluví o mzdách přadlen, dále celý III. oddíl obsahuje stanovení mezd tkalců a šlaharů a konečně celý IV. oddíl je věnován mzdám postřihačů. Tento skutečný sazebník je nejen systematicky učeněn, ale i přesně specialisován. Tak například je rozlišeno mezi mzdami přadlen předoucích na vřeteně (»in colo«) a na kole (»in rota«), při čemž je pamatováno na rozdíl mzdy za práci podle jakosti a druhu vlny (II čl. 2, 4, 5).³⁹ Pro srovnání budíž uvedeno, že přadleny předoucí lepší vlnu na vřeteně dostávaly 5 denárů na 1 libru, kdežto za předení téže vlny na kole jen 2 denáry, protože vlna spředená na kole byla přece jen považována za méně kvalitní, ba dokonce v Jihlavě ve statutech z r. 1442 bylo předení nití osnovy na kole vůbec zakázáno. Podle druhu vlny a podle způsobu zpracování se liší též mzdy šlaharů. U tkalců a u postřihačů jsou mzdy stanoveny podle jednotlivých druhů sukna. Ze stanovení mezd pro tkalce poznáváme, že pomocník, kterého tkadlec musil při práci mít pro velkou šíři tkalcovského stavu, dostával mzdu vždy o 1 denár nižší než tkadlec.

Přesto, že mzdový sazebník je tu velmi podrobný, převážná většina z těchto článků statut není schopna srovnání, neboť nevíme, jak dlouho trvala výroba to-

³⁸ Listina městské rady Českých Budějovic z 15. března 1351 (otiskl K. Kōpl, Urkundenbuch der Stadt Budweis, I., 1, str. 52 č. 80), řešící spor mezi soukenickými tovaryši a mistry.

³⁹ Srv. k tomu Reutter, Geschichte Zlabings, I. c. 54.

varu nebo polotovaru, dále jak byl složitý výrobní proces, za který byla mzda vyplácena. Nadto, i když známe délku vyráběného sukna, musili bychom předpokládat u všech stejnou šířku, ale tu je známo, že šíře suken kolísala. Nejdůležitější však je, že neznáme z doby kolem roku 1400 kupní sílu peněz ve Slavonicích, které byly městem s částí zemědělského obyvatelstva a s ryze agrárním okolím, avšak zároveň ležely na obchodní cestě a nadto těsně při zemské hranici.

Statuta slavonických soukeníků pamatují i na *prodej suken*. Především bylo stanoveno, že jen ten je oprávněn k výkroji čili prodeji sukna v drobném; kdo vlastní ve Slavonicích dům a má alespoň půl lavice v soukenickém loubí (I čl. 16)—»nisi adminus habeat in pannilubio nodiam stallam vulgariter schrock dietam et propriam domum«. Tento ostře diskriminační třídní článek vložil rozhodně *obchod se sukny jen do rukou bohatých měšťanů*, oprávněných k výkroji a jejich počet se nepochybně nesnadno zvětšoval, protože počet soukenických lavic se nemohl jistě snadno měnit. Toto slavonické ustanovení je v pramenech doby předhusitské ojedinělé, třeba tu není výslovně řečeno, zda mohl sukna vykrajovat sám výrobce. Podobné právo se snažili získat soukeníci i v jiných městech, ale většinou bez úspěchu.⁴⁰

Jiný článek statut (I čl. 14) dovoluje *dovážet do Slavonic* pouze sukna barevná, polská, lovaňská a jim podobná, jejichž loket stál víc než 12 grošů (»nisi sint collorati vel Pollonicales, Lewlenses et huiusmodi, aut una ulna plus valeat quam XII gr.«). Z toho je zřejmé, že se snažili ve Slavonicích vyloučit konkurenci cizích suken. A tak vyspělá výroba suken ve Slavonicích byla na počátku 15. století doplněna obchodem se sukny, který příznivě podporovala výhodná poloha města na obchodní cestě z Rakous na Českomoravskou vysočinu.

⁴⁰ Srv. k tomu Mendl, l. c. 323—331; Graus, l. c. str. 175—7.